

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2021

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

MAXSUS SON (2021-yil, IYUN)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2021, MAXSUS SON

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qabul qilingan qarori bilan **pedagogika va psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy
Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Бахтиёр АДНЗОВ. Креатив фикрлашга йўналтирилган таълим технологиялари	5
Ширинбой ОЛИМОВ. Таълимни технологиялаштиришнинг асосий элементи	9
Болта ХОДЖАЕВ. Олий ўқув юртларида муаммоли таълим технологиясини қўллашнинг айрим жihatлари.....	15
Nasiba AZIMOVA, Zarina NASIMOVA. O'qituvchi nazokatida dilkashlik va pedagogik takt.....	20
Акбар ГУЛБОЕВ. Педагоглар фаолиятини ташхис қилишнинг назарий ва методологик асослари.....	26
Qobiljon ABDULLAYEV, Nargiza BOBOMURODOVA. Qadimgi mesopatamiyadagi madaniy-ma'rifiy taraqqiyot sarchashmalari.....	30
Гүлня ҲАБИБОВА, Умида БАҲРИЕВА. Талабаларнинг мустақил иши - таълимни ташкил этишнинг етакчи шакли сифатида.....	33
Лола ЭЛИБОЕВА. Бўлажак бошлангич синф ўқитувчиларининг педагогик маҳоратини оширишда интерфаол таълим методларидан фойдаланиш	37
O'lmas QURBONOVA. O'zbekiston va Finlyandiya ta'lim tizimi: muammo va istiqbollar.....	42
Гулчеҳра ИЗБУЛЛАЕВА. Муслихиддин Саъдий Шерозийнинг “Гулистон” ва “Бўстон” асари юксак дидактик манба сифатида	46
Gulnoz TOSHOVA. Pedagogik faoliyat va uni takomillashtirishda pedagog mahorati	52
Manzura OCHILOVA. Sharq mutaffakirlari merosida oilada bolalarni axloqiy tarbiyalash.....	57
Dildora TOSHEVA. Boshlang'ich sinflarda “Atrofimizdagi olam” fanidan “Yashil dorixona” mavzusini o'qitishning pedagogik-psixologik imkoniyatlari.....	61
Bobomurod JO'RAYEV. Somoniylar davrida ta'lim tizimi va mazmuni.....	65
Dilfuza RAKHMONOVA. Equirements for preschool education teacher.....	70
Matluba XOJIYEVA. Ta'lim jarayonida aksiologik tarbiyani tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari	74
Нигина ИСМАТОВА. Оилада болаларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда миллий кадриятлардан фойдаланиш усул ва воситалари.....	79
Олимжон АХМАДОВ. Бухорода янги усул мактаблари фаолияти (XIX аср охири XX аср I чораги) .	83
Nilufar RAXIMOVA. Tarbiya va shaxs kamoloti	89
Gulshan SAIDNAZAROVA. Al-Buxoriyning hadislarida tarbiya masalasi	94
Нигора САЙФУЛЛАЕВА. Методика оценки развития экономического мышления у студентов вуза	98
Маърифат УМУРОВА. Мактабгача ёшдаги болаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда музиканинг ўрни.....	103
Oybek ORTIQOV. O'quvchi-yoshlarni milliy mafkura ruhida tarbiyalash mazmuni	109
Феруза РАМАЗОНОВА. Бўлажак ўқитувчиларда касбий этикодни шакллантириш педагогик муаммо сифатида	113
Olimjon AHMADOV, Dilnoza ELOVA. Buxoro bosmaxona va nashriyotlariga texnika sohasidagi yangiliklarning kirib kelish tarixidan (1920-1924-yillar).....	116
Madina BAXRAMOVA. Modulli ta'limni joriy etishning muammolari va yechimlari	120
Болта ХОДЖАЕВ, Ситора ШАРИПОВА. Талабаларнинг ўқув-билув фаолиятини активлаштиришда муаммоли таълим имкониятларидан фойдаланиш	124
Shaxlo XALILOVA. Jahon pedagogikasida pedagogik muloqotning zamonaviy uslublari va uning milliy pedagogik muloqot uslublari bilan integratsiyasi	129
Zuxriddin SHERNAZAROV. Abdulla Avloniyning ma'rifiy-pedagogik faoliyati	134
Феруза ЖУМАЕВА. Ўзбек оилаларида ёшларнинг оилавий тарбия ҳақидаги тасаввурларини шакллантириш	138
Бахшулло УМАРОВ. Садриддин Айни знаток и ценитель творчества представителей народного искусства	143
Zubaidullo RASULOV, Sherzod SHAROPOV. The concept of language, linguistics and language teaching	146

BOSHLANG'ICH SINFLARDA "ATROFIMIZDAGI OLAM" FANIDAN "YASHIL DORIXONA" MAVZUSINI O'QITISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK IMKONİYATLARI

Ushbu maqola tabiat ne'mati bo'lmish yovvoyi va dorivor o'simliklar, ularning inson hayoti va salomatligi uchun muhim bo'lgan foydali xususiyatlari, ulardan to'g'ri foydalanish, yosh avlodni, tabiatni sevish va unga to'g'ri munosabatta bo'lish haqida.

Kalit so'zlar: o'simlik dunyosi, inson ehtiyoji, dorivor o'simliklar, tabobat sirlari.

Эта статья о диких и лекарственных растениях, которые являются благом природы, их полезных свойствах, важных для жизни и здоровья человека, их правильном использовании, о том, почему молодое поколение любит природу и относится к ней должным образом.

Ключевые слова: флора, потребности человека, лекарственные растения, врачебные секреты.

This article is about wild and medicinal plants, which are a blessing of nature, their beneficial properties important for human life and health, their correct use, about how the younger generation loves nature and treats it properly.

Key words: flora, human needs, medicinal plants, medical secrets.

Kirish. Inson onadan tug'ilib, dunyoga kelgan chog'idanoq tabiat ehsonidan bahramand bo'ladi. Ilk bor havodan to'yib nafas oladi. Odamzod o'sib-unishi uchun oziq-ovqat, suv, quyosh harorati juda zarur bo'lib, u bularning hammasini tabiatdan oladi. Insonni ona tug'ib tarbiyalasa, tabiat-voyaga yetkazadi. Shuning uchun uni "Ona-tabiat" deb atashadi. Odamzodning sog'lom bo'lishi uni o'rab olgan atrof-muhitga tabiatga bog'liq. Tabiat musaffo bo'lsa, odam ham sog'lom, baquvvat bo'ladi.

Tabiat kishilarning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondiruvchi yagona manbadir. Inson nafaqat jismonan, balki qalban ham tabiatsiz kun kechira olmaydi. Jamiyat esa tabiatning bir bo'lagi va doimo uning qurshovida. Tabiat bilan jamiyatning hayot muhiti o'rtasida chegara o'tkazish juda murakkab. Tabiat shunday odil mo'jizaki, atrof-muhitni muvozanatga keltiradi.

Inson ehtiyoji uchun zarur bo'lgan suv, oziq-ovqat mahsulotlari, kiyim-kechak ham tabiatdan olinadi, hattoki insonning xastalikdan qutulishi, salomatligini tiklash uchun zarur bo'lgan dori-darmonlar ham ona tabiatda yetishgan mevalar, turli g'iyohlar va ziravorlardan tayyorlanadi. Inson tanasida birorta ortiqcha a'zo bo'lmaganiday, tabiatda ham ortiqcha yaratilgan birorta narsa yo'q. Ularning hammasi hayot uchun zarur.

Mamlakatimizning boy o'simlik dunyosida olti mingdan ortiq turli xil o'simliklar mavjud, ular orasida dorivor o'simliklar ham bor. Bunday o'tlar ekologik toza bo'lib oziq-ovqat, aromatik va farmatsevtika mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun xomashyo sifatida ishlatiladi.

Bizning yurtimiz dorivor o'simliklarga boy. Mahalliy floraga mansub 4.3 mingdan ortiq o'simliklarning 750 turi dorivor hisoblanib, ulardan 112 turi ilmiy tibbiyotda foydalanish uchun ro'yxatga olingan, shundan 70 turi farmatsevtika sanoatida faol qo'llanib kelinmoqda.

Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-aprelda qabul qilingan "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori juda dolzarbdir. Ushbu Qarorda dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlashni yanada rivojlantirish, sohaning eksport salohiyatini oshirish, shuningdek, ushbu sohada ta'lim, fan va ishlab chiqarish jarayonlarini birlashtirish zarurati belgilab qo'yilgan.

Bugungi kunda umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida "Atrofimizdagi olam", "Tabiatshunoslik" yuqori sinflarda "Botanika", "Biologiya", "Geografiya" kabi fan predmetlari asosida yosh avlodga o'simliklar olami va uning turlari, dorivor o'simliklar va ularning inson salomatligi uchun ahamiyati haqida nazariy ma'lumotlar berilgan.

Asosiy qism. O'zbekistonning o'simlik dunyosi juda boy va rang-barangdir. Cho'l va dashtlar, tog'lar va adirlar, pasttekisliklar va daryo daltalari yonma-yon joylashib, ajoyib manzara hosil qiladi. Bu aqlbovar qilmaydigan bo'lib tuyulishi mumkin, ammo aslida Markaziy Osiyoni qo'shni mintaqalari bilan taqqoslaganda, O'zbekistonning tog'laridagi maydon birligiga nisbati bo'yicha o'simliklar soni bir necha baravar ko'p.

Markaziy Osiyoda, ayniqsa, dorivor yovvoyi o'simlik turlari juda ham ko'pligi haqida sharq mutaffakirlari asarlarida aniq va batavsif ma'lumot berib o'tilgan. Buyuk qomusiy olim Abu Ali ibn Sino o'z asarlaridan birida shunday fikrlarni bayon etib o'tgan: "Dori-darmonlarni tabiatdan o'rganing, inson izlayotgan narsani u allaqachon yaratgan". Tabiat shunday odil mo'jizaki, atrof-muhitni muvozanatga keltiradi. Insonni yashashga undaydi va inson tabiat va uning ne'matlari asosida yashaydi va ijtimoiylashadi.

Inson salomatligi va uning sog'ligiga zarar yetkazuvchi madaniy hamda yovvoyi dorivor o'simliklar mavjuddir.

Dorivor o'simliklar - odam va hayvonlarni davolash, kasalliklarning oldini olish uchun, shuningdek, oziq-ovqat, atri-upa va kosmetika sanoatida ishlatiladigan o'simliklar va g'iyohlar. Yer yuzida dorivor o'simliklarning 10-12 ming turi borligi aniqlangan. 1000 dan ortiq o'simlik turining kimyoviy, farmakologik va dorivorlik xossalari tekshirilgan. O'zbekistonda dorivor o'simliklarning 700 dan ortiq turi mavjud. Shulardan tabiiy sharoitda o'sadigan hamda madaniylashtirilgan 120 ga yaqin o'simlik turlaridan ilmiy va xalq tabobatida foydalaniladi. Hozirgi davrda tibbiyotda qo'llaniladigan dori-darmonlarning qariyb 40-47% o'simlik xomashyolaridan olinadi. O'simliklar murakkab tuzilishga ega bo'lgan jonli tabiiy kimyoviy laboratoriya bo'lib, oddiy noorganik moddalardan murakkab organik moddalar yoki birikmalarni yaratish qobiliyatiga ega. Dorivor o'simlikning quritilgan o'ti, kurtagi, ildizi, ildizpoyasi, tunganagi, piyozi, po'stlog'i, bargi, guli, g'unchasi, mevasi (urug'i), danagi, sharbati, qiyomi, toshchoyi, efir moyi va boshqalardan dori-darmon tarzida foydalaniladi.

Odamlar qadim zamonlardan tabiat ne'matlaridan foydalana boshlaganidan buyon dorivor o'tlardan kasalliklarni davolashda foydalanib kelganlar. Bundan 3-4 ming yil ilgari Hindiston, Xitoy, Qadimgi Misr mamlakatlarida shifobaxsh o'simliklar haqida ma'lumotlar beruvchi asarlar yozilgan. Sharqda, xususan, Markaziy Osiyo xalq tabobatida dorivor o'simliklardan foydalanib davolash o'zining qadim an'alariga ega. Shifobaxsh o'simliklardan tibbiy maqsadlarda foydalanish borasida Abu Ali ibn Sinoning "Al-qonun" asarida 476 ga yaqin o'simlikning shifobaxsh xususiyatlari va ularni ishlatish usullari to'g'risida ma'lumotlar keltiriladi.

Bundan tashqari Abu Rayhon Beruniyham "Dorivor o'simliklar haqidagi kitob" asarini yozgan. Bu asarning qo'lyozma nusxasi XX asrning 30-yillarida Turkiyada topildi. Ushbu asar "Saydana" nomi bilan mashhur. Bu asarda Beruniy Sharq, ayniqsa, Markaziy Osiyoda o'sadigan dorivor o'simliklarning to'la tavsifini bergan. Jumladan "Saydana" asarida 1116 tur dorivorni tavsiflaydi. Shundan 750 turi o'simliklardan, 101 turi hayvonlardan, qolgan 255 turi minerallardan olinishi haqida ma'lumot berib o'tgan. "Saydana" asarining asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, unda Abu Rayhon Beruniy dorishunoslik o'zi alohida fan bo'lishligini ta'kidlab, shu bilan farmakologiya fanini asoslaydi.

Dorivor o'simliklardan insonlar nafaqat o'rta asrlarda yoki bugungi kunda, balki insoniyat madaniylashgan davrdan boshlab foydalana olgan.

Qadim zamonlardayoq Janubiy Amerika hindulari kasal bo'lib qolgan puma (yovvoyi mushuk)lar qandaydir daraxtning po'stlog'ini g'ajishini sezganlar. Hindular bu daraxt po'stlog'i qaynatmasi bilan bezzakdan azob chekayotgan kasal kishilarni davolab ko'rganlar. Shu yo'sinda "xin daraxti" kashf etildi (Janubiy Amerikani zabt etgan ispanlar bu daraxtni shunday deb ataganlar). Bu daraxtning po'stlog'idan olinadigan xinin butun dunyoda bezzakka qarshi dori sifatida ishlatiladigan bo'ldi.

Dorivor o'simliklarni izlash va amalda qo'llash bundan ming yillar ilgari boshlangan.

Qadimgi Misrda kasallar uchun ham, sog'lom kishilar uchun ham har oyning uchinchi kunida kanakunjut moyini ichish rasm bo'lgan. Qadimda uyqusizlik kasalligiga yo'liqqan kishilar Yunoniston shaharlaridan biriga kelishgan. Bemor bu shahar aholisining ko'knori sharbatidan tayyorlagan ichimligini ichishi bilan tez uyquga ketgan. Ertasi kuni ertalab bu musofirlar dehqonchilik ma'budasi ibodatxonasiga kelib, uyqu keltiruvchi va og'riqni bosuvchi gulni kishilarga hadya etgani uchun ma'budaga minnatdorchilik bildirganlar. Ibodatxona koinlari ko'knoridan gulchambar taqib yurishgan.

Ayrim hollarda dorivor o'simliklarni aniqlash insonga qimmatga tushgan, chunki dorivor o'simliklar ta'sirini u dastlab o'zida sinab ko'rgan. Zubtutum bargi oyoqdagi yarani tuzatgan, qichitqi o't bargi esa kuydirgan. Bir qism limono't mevasi ovchiga kuni bo'yi toliqmay hayvon ovlashga yordam beradi, mingdevona mevasi esa kishining qo'l-oyog'ini tirishtirib, esi past odamga o'xshab poyma-poy so'zlashiga sabab bo'ladi.

Rivoyatlarga ko'ra, dorivor zaharli belladonna o'simligi Shotlandiyadagi bir qishloq aholisining dushmanidan qutulishiga yordam bergan. Qishloqni Daniya askarlari ishg'ol qilgan. Ular g'alaba sharafiga belladonna zaxarli sharbati daniyalik askarlarni shol qilib qo'ygan.

Qadim zamonlarda kishilarning bilim darajasi yetarli bo'lmaganligi tufayli o'simliklar ularga sehrli va fusunkor bo'lib ko'ringan. Xazinalar yashiringan joyni topib beradigan, es-hushni olib qo'yadigan.

sevmaganni sevdiradigan o'tlar borligiga ishonganlar. Odamchalarga o'xshash jenshen va mehrigiyoh ildizi haqida ko'pdan-ko'p afsonalar to'qilgan. Jenshen ildizining kuchsizlanib, holdan toygan kishilarga quvvat bag'ishlashi, albatta, mo'jiza deb bilingan. Vaqtlar o'tishi bilan ilm va fan muayyan o'simliklikning qanday o'simliklarning shifobaxshligi - ular tarkibida ma'lum ta'sir qiluvchi kimyoviy moddalar: alkaloidlar, flavonoidlar, glikozinlar, vitaminlar, oshlovchi moddalar va boshqalar borligidadir.

Ko'pgina shifobaxsh o'simliklar tibbiyotda qo'llaniladi va hozirgi kunda ham kishilar o'simliklarning kimyoviy tarkibini mukammal o'rganishga erishdilar. Bu esa o'z navbatida yangi-yangi kashfiyotlarga olib keldi.

Muhokamalar va natijalar. Bugungi kunda jamiyatimizda xalq tabobatidan foydalanish nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda keng quloq ochib rivojlanayotgan soha desak mubolag'a bo'lmaydi. Insonlar o'z salomatligini tabiiy ne'matlar va giyohlar bilan qayta tiklashga, sog'lom turmush tarziga rioya qilgan holda yashashga o'rganmoqdalar. Chunki bugungi kunda ona tabiatga nisbatan noto'g'ri munosabat ekologik muammolarning vujudga kelishi, atmosfera va suvlarning ifloslanish, insonlar hayotida turli kasalliklarning paydo bo'lishi o'z navbatida davo choralarini ko'ruvchi farmatsevtik mahsulotlarga ehtiyoj ortib boradi. Bu esa shu sohani yanada takomillashtirishga olib keladi. Biz tibbiyotda qo'llayotgan barcha dorilar dorivor o'simliklardan olinadi.

Dorivor o'simliklar va ularning turlari haqida bolalarga maktabdanoq ma'lumot berib o'tish lozim. Shu maqsadda Davlat ta'lim stsndartiga muvofiq o'quv reja va darsliklarimizda bu haqda nazariy bilimlar berilgan. 1-sinf "Atrofimizdagi olam" darsligidagi 30-mavzu aynan "Yashil dorixonona" deb nomlangan bo'lib, unda yurtimizda o'sadigan madaniy va yovvoyi o'simliklardan yalpiz, qichitqi o't, moychechak, gulxayri kabilar dorivor o'simlik ekanligi aytib o'tilgan. Biroq ularning foydali tomoni batafsil ochib berilmagan. 3-sinf "Tabiat" darsligida "Dorivor o'simliklar" deb nomlangan mavzu mohiyatida yalpiz, jag'jag', na'matak, isiriq, kashnich, maymunjon haqida qisqacha ma'lumot berib o'tilgan.

Ularning ba'zilar haqida to'xtalib o'tamiz.

Yalpiz - labguldoshlar oilasiga mansub, bo'yi 30-100 sm gacha yetadigan o'simlik. Poyasi to'rt qirrali. Bargi oddiy, poyada qarama-qarshi joylashgan. Iyun oyining oxiridan boshlab gullaydi. Gullari mayda, qizil, binafsharang, boshhoqsimon to'pgul hosil qiladi. Mevasi kosabargi bilan birlashib to'rtta yong'oqcha hosil qiladi. Bargidan damlama, efir moyida yalpiz suvi, qiyom, mentol, migren qalami, validol tayyorlanadi. Bu dorilar efir moyidan tayyorlangan yalpiz suvi va qiyomi ko'ngil aynishini qoldirish, qayt qilishni qoldirish, uning oldini olish, ovqat hazm qilish, quloq, burun, nafas yo'llari kasalliklari, tish og'rig'ini qoldiradigan migren qalami tayyorlanadi.

Yalpiz moyining asosiy qismini tashkil etgan modda – mentol Mentol validol va boshqa yurak kasalligi dorilari, tinchlantiruvchi dorilarga, kosmonavtlarning ovqatlanish ratsioniga kiradigan yalpozli karamelga ham qo'shiladi.

Jag'jag'. Jag'jag' ham erta bahorda o'sib chiqadi. U, odatda, dalalarda bo'ladi. Jag'jag' chuchvara, somsaga solinib iste'mol qilinadi. Damlamasi odamning ichki a'zolaridan ketadigan qonni to'xtatishga yordam beradi. Bunday damlama boshqa ko'pgina kasalliklarga ham davoladi.

Isiriq.Isiriq cho'l, qir-adirlarda o'sadi, yoqib tutatilsa, tutunidan kasallik tarqatuvchi mikroblar nobud bo'ladi. Isiriqdan tayyorlangan damlama bod, bezgak, tutqanoq, uyqusizlik, shamollash kabi kasalliklarga davoladi.

Kashnich. Kashnich ko'kati vitaminlarga boydir. Kashnich urug'idan tayyorlangan damlama yo'talni to'xtatadi. Og'izdagi yoqimsiz hidni ketkazishda, ichak kasalliklarini davolashda ham shunday damlama ichiladi. Ovqatga solib ham iste'mol qilinadi. O'zbekistonda oson va erkin o'sadi. O'simlik mukammal tozalash xususiyatlariga ega. O'simlik tarkibidagi moddalar tanadan og'ir metallarni olib chiqish va zararli ta'sirini zararsizlantirishga yordam beradi. Kashnich urug'lari suvni tozalash uchun ham juda yaxshi qo'llaniladi. Buning uchun qisqa vaqt ichida suv idishga urug'lar solingan paketni tashlasangiz bo'ldi.

Maymunjon. Maymunjon ariq bo'ylarida, tog' yonbag'irlarida daraxt va butalarga chirmashib o'sadi. Maymunjon mevasi isitmani tushiradi, ich ketishini to'xtatadi. Uni muntazam iste'mol qilgan odam shamollamaydi. Shamollagan odam maymunjon bargini damlab ichsa, shifo topadi.

Arpabodiyon. Arpabodiyon mevalari juda foydali. Uning tarkibida saratonga qarshi vosita – anetol, S vitamini, qondagi xolesterin kamaytiradigan oziq to'qimalar kabi kuchli moddalar mavjud. Bundan tashqari, arpabodiyon stressni kamaytiradi, asab va ovqat hazm qilish tizimlarini tinchlantiradi va shamollash, stomatit va faringit bilan muvaffaqiyatli kurashadi. Arpabodiyon deyarli hech qanday qarshi ko'rsatmalarga ega emas.

Hozirgi kunda *mog'or zamburug'i* deb ataladigan zamburug'dan penitsillin dorisi tayyorlanmoqda.

O'rmonlarda o'sadigan marvaridguldandagi yurak kasalligi bilan og'riqlarga dori tayyorlanadi. O'rmon etagi va nam o'tloq yerlarda o'sadigan valeriana o'simligidan tinchlantiruvchi dori ishlanadi. O'tloq yerlarda har qadamda dalachoy (uni xalq orasida 95 dardga davo bo'ladi, deyshadi), bo'yimodaron, ko'ko't, gazako't, qora andiz va boshqa dorivor o'simliklar o'sib yotadi.

Dorivor o'simliklarning organizmga ta'siri ularning tarkibidagi kimyoviy birikmalarning miqdoriga bog'liq. Bu birikmalar o'simliklarning qismlarida turli miqdorda to'planadi. Dori tayyorlash uchun o'simlikning kerakli qismlari turli muddatlarda yig'iladi, masalan, po'stlog'i, kurtagi erta bahorda, bargi o'simlik gullashi oldidan yoki gullaganda, meva va urug'lari pishganda, ildiz, ildizpoyasi bahorda yoki kech kuzda olinadi.

Dorivor o'simliklar havo ochiq paytida, shudring ko'tarilgach yig'ib olinadi. Shuni esda tutish kerakki, ko'pchilik o'simliklarning tarkibida zaharli moddalar bo'ladi. Bunday dorivor o'simliklardan tayyorlangan dorilarda zaharli moddalar biroz ortiqroq bo'lsa ham kuchli zaharlaydi yoki turli kasalliklarga yo'liqtiradi. *Adonis, angishvonagul, bangidevona, belladonna, isiriq, kuchala, marvaridgul, mingbosh, mingdevona* va boshqalar shunday zaharli dorivor o'simliklar jumlasidandir. Shuning uchun o'simliklarni og'izga olmaslik, shuningdek, ularni yig'ib olayotgan paytda qo'lni ko'zga urmaslik kerak. O'simliklarni yig'ib olgandan keyin qo'lni yaxshilab yuvish lozim. Zero, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, dorivor o'simliklar o'zidan zaharli moddalar chiqaradi bu esa insonlar salomatligiga xavf soladi. Ayniqsa, kichik yoshli bolalarga ulardan foydalanishda ehtiyotkorlik talab etiladi.

Dori vositalari nafaqat yovvoyi dorivor o't-o'lanlardan, balki mevalardan va ularning urug'laridan ham tayyorlanadi, yohud dori sifatida iste'mol qilinadi.

G'iyosiddin Jazoiriy o'zining "G'iyohlar tilga kirganda" nomli asarida o'simliklar, meva va sabzavotlarning inson salomatligi uchun muhim xususiyatlarini nasriy va nazmiy janrda ifoda etgan.

U *yong'oq* haqida uning foydali xususiyatlari haqida shunday deydi: *Yong'oq* asli yovvoyi o'simlik bo'lib, Kichik Osiyo, Eron va Yaponiyada o'sgan. Uning bargi quritilib, qaynatilsa teri kasalliklarini davolashda, tomoq og'riganda og'izni chayish yo'li orqali tomoq og'rig'ini davolashi, qolaversa, asablar charchaganda barglarni quritib issiq vanna qabul qilganda asablarni tinchlantirishi mumkin. *Yong'oq* po'stlog'i va bargi ichak qurtlarini yo'qotishda xizmat qiladi, qaynatilgan holda foydalansa, tish og'rig'ini qoldiradi, mag'zi esa miyaga shira bo'lib, xotirani mustahkamlaydi. Daraxt va meva tarkibida efir moyi bo'lib daraxt soyasida dam olish tavsiya qilinmaydi. Undan chiqadigan uchuvchi gazlar insonlarni aqldan ozdirib qo'yadi.

Bundan tashqari *yong'oqning* yana bir qancha shifobaxsh xususiyatlari haqida adib ma'lumot berib o'tgan.

Xulosa o'rinda shuni aytmog' joizki, barcha noz-u ne'matlar insonning hayoti va yashashi uchun juda muhimdir. O'simlik yerda mavjud bo'lgan barcha tirik organizmlar hayotida katta ahamiyatga ega. Avvalo, har bir inson yer yuzidagi o'simliklarni ko'paytirishga hissa qo'shishi, kamaytirishdan o'zini tiyishi lozim. O'simliklarni ko'paytirishning birdan-bir yo'li - mevali va manzarali daraxtlarni iloji boricha ko'proq ekishdir. Ularni parvarish qilish, bog'-rog'lar yaratish har bir inson uchun xayrli ish bo'lishi bilan birga, savobli ish hamdir. Bunga har kim o'zi amal qilishi, o'zgalarni ham undashi, bu xayrli ishni o'zidan kichik yoshdagilarga o'rgatishi darkor. Inson tabiatdagi har bir g'iyoh, o't-o'lan, dov-daraxt, parranda-darrandalarni hamda nimayiki kerakli bor zarur deb biladi. Ota-bobolarimiz zilol suvni, buloqlarni, so'lim daraxtzorlarni, qoya-g'orlarni, xosiyatli o't-o'lanlarni, gul-g'iyohlarni asrashga, niyati nopok kishilardan saqlashga, toptamaslikka, oyoqosti qilmaslikka alohida e'tibor berib kelganlar. Zero bugun o'sib kelayotgan yoshlarga tabiatga to'g'ri munosabat ko'rsatish odobini o'rgatsak, unda ekologik madaniyat va tarbiyani takomillashtirsak, ona tabiat kelajak avlodga ham o'z go'zalligini namoyon eta oladi.

Adabiyotlar

1. Bahromov A, Sharipov Sh., Nabiyeva M. 3-sinf Tabiatshunoslik darslik. -T.: "Cho'lpon" nomidagi nashriyot, 2016-y. 74-76 b.
2. To'xtayev A. Ekologiya // o'quv qo'llanma. -T., 1998. 11-15 b.
3. Mamadinova N., Ahmedova M. 1-sinf Atrofimizdagi olam darslik. -T. "O'zbekiston" nashriyoti, 2016-y. 58-59 b.
4. Jazoiriy G'. G'iyohlar tilga kirganda. M.Hasaniy tarjimasi. -T., 2013-y. 3-6 b